

Innehåll

Än bråan tj	Sven Ahlström	sid 2	Annons: Markägare på Estland	sid 8
Inställd Bussresa	Claes Hemlin	sid 2	Dåligt vinterväder men intresse...	B. Brunberg sid 8
Vårtalko	Torbjörn Helgesson	sid 2	Flykten från Borrbystranden	Anders Åkerman sid 10
Annons OHF Årsmöte		sid 2	Om mobilisering vid slättertiden...	A. Åkerman sid 11
Utmärkelse till Ormsö talharpospelare	Tatjana Sääs	sid 3	Diverse	Charlie Norrman sid 14
Lar Algot Lindström berättar		sid 3	Drompip, tagelharpa och videlflöjt	M. Ahlström sid 14
Talmannen besökte Estland		sid 4	Sven Söderblom	Ingvar Wahlberg sid 15
VKÜ Vinterträff	Torbjörn Helgesson	sid 4	Klockringning	sid 15
Ett år av mitt liv	Elfride Hedenström	sid 5	Kalendarium.	sid 16
Motivationsdag på Ormsö	Tatjana Sääs	sid 8		

Än bråan ti

vatospo/n-storspoven-Numenius
arquata
hästgnäggian-enkelbäckasinen-
Gallinago gallinago

Mars, april tå beriar våre,
tå e vatospo/n tinga,
tå gå banna vall mä fåre
å hästgnäggian provar vinga.

Tå har vipa beld opa tua
å fiur ägg, märkbrun e skale.
Tå har lärkia gälle rua -
roa se ätt grantå/ks-tale.

Mai å iune e all fagrast.
He blir trångt e bi-morsstocken.
All han honong som e lagrast
räckor änt ätt hail bi-skocken.

Man te åre iust skuld hälv se,
flöu än vatospo/ mot sonna.
Aller so nu himmon välv se;
he var mor som lämna gronna.

Huss e gick mä all e boe?
Än dail växt sia opp å flitta,
än dail holdo falk osoe;
all mässt giord no onga nitta.

Sven Ahlström 1993

Ordförklaring och
kommentar:

tinga 'bjuden'.

beld 'bale', 'bo; rede'.
fiur 'fyra'.
rua 'ruvat'.
grantålk 'taltrast'.

fagrast 'vackrast'.
bi-morsstocken 'bikupan'.
e lagrast 'är lagrad'.

hälv se 'välva (vid sommar-
solståndet) sig'. Sonna 'söder'.

gronna 'låg udde' som stiger
upp i grunt vatten.
huss 'huru'.

osoe 'sömlösa'.
all mässt 'allra mest'. nitta
'nytta'.

Det blir ingen bussresa till Olofsdagarna och 30-årsjubileet 2020

I förra numret av Ormsöbladet efterfrågade jag intresse för en bussresa till Ormsö i anslutning till Olofsdagarna i sommar. Glädjande nog fick jag in ett stort antal anmälningar. Styrelsen för OHF uppfattade det därför som en realistisk idé att ordna denna resa och planerade att gå vidare med ett konkret erbjudande. Tyvärr visade det sig då att det boende som ingått i det erbjudande vi tagit fram i samarbete med TallinkSilja inte längre var tillgängligt. Vi har därefter försökt hitta alternativa ställen att bo på, men det har inte lyckats då allt är fullbokat. Eftersom det är meningslöst att ordna en bussresa utan boende har vi nu beslutat att ställa in detta projekt. Alla som anmält sitt intresse har fått meddelande om att det inte blir någon resa som e-post eller brev.

Förhoppningsvis har vi lärt oss något av att vi inte lyckades denna gång och kanske kan vi återkomma bättre förberedda med nya planer ett annat år när vi nu vet att det finns ett stort intresse.

Claes Hemlin

Vårtalko 2020

Ett bra sätt att få igång kroppen efter ännu en vinter är att delta i ett talko (betyder ungefär: att man bildar en grupp som gör något tillsammans, som att måla ett hus, fixa en brunn, rensa i en trädgård). Ja, det kan vara vad man nu kan komma på som kan behövas om man nu har ett hus, en trädgård och bra fantasi. Man äter och dricker kaffe tillsammans. Lär känna nya och gamla vänner. Om någon inte tål kaffe så finns det stora möjligheter att i stället kunna få te, saft eller annan dryck. Man kan delta en eller flera dagar, även halvdagar. Viss ekonomisk kompensation kan ordnas.

Ta ett prat med Torbjörn Helgesson som har huvudet på skaft (betyder ungefär att han har utvecklade tankar och idéer blandat i huvudet men i olika fack). Torbjörn som är ordförande i VKÜ ansvarar för Hembygdsgården och Norjasgården i Sviby där talkot äger rum.
torbjorn.helgesson@hoogin.com
+46 73-274 00 42

ANNONS

Årsmöte

Söndagen 26 april

kl. 14-16.

OHF årsmöte

Plats: Restaurangen

Estniska huset vån.1.

Wallingatan 34

Ormsös framtid

Är du intresserad av dina rötter och Ormsös framtid? Kan du tänka dig att sitta styrelsen, delta i kortare projekt eller bidra med material till Ormsöbladet? Hör av dig till någon i styrelsen eller redaktionen. Kontaktuppgifter finns på sista sidan i tidningen.

Utmärkelse till Ormsö talharpospelare

av Tatjana Sääs, översättning Marju Tamm och Monica Ahlström

Ormsö talharpospelare har fått en årlig utmärkelse från Eesti Kultuurkapital (ung. Estniska kulturfonden) för Läänemaa för att de bevarar och håller liv i den traditionella estlandssvenska kulturen.

Marju Tamm och Yngve Rosenblad spelar och uppträder tillsammans som talharpoduo. De sprider aktivt Ormsös kulturarv genom att använda det lokala musikinstrumentet talharpa. De har uppträtt tillsammans här på Ormsö och på andra platser i Estland och till och med i vissa andra länder (Sverige, Lettland etc). Under sina konserter pratar de alltid om intressanta fynd av lokalt kulturarv - seder, legender - och visar de vackra folkdräkterna från Ormsö. De gör det på ett mycket färgrikt sätt.

Yngve och Marju har tillbringat timmar i olika arkiv och museer i Estland, Sverige och Finland för att försöka ta reda på mer och mer om den lokala kulturen och arvet. De har förmedlat sina resultat med människor här på Ormsö och under sina konserter. De bär alltid Ormsö folkdräkt under sina föreställningar och tar alltid tid att visa och förklara sina kläder de har på sig. Båda kvinnorna har vackra sångröster och de är mycket bra på lokalt hantverk. Marju Tamm har varit aktiv volontär i den lokala hantverksföreningen liksom på Ormsö hembygdsmuseum.

Utdrag ur Marjus och Yngves tacktal:

Vi är glada och tacksamma, att vi kan bära vidare Ormsös ursprungliga musikkultur med talharpa. Vi blev uppmärksammade av Läänemaa Kultuurkapital för att vi fick det årliga priset som estlandssvenska kulturbärare.

Yngve och Marju vid sina talharpor

foto: Charlie

Lars Algot Lindström berättar

Konsten att själv tillverka allt som behövdes var långt driven. För kvinnorna (kålgarna) på Ormsö voro helt utlämnade åt sina klädbesty. Alla plaggen skulle hon själv kunna tillverka i alla stadier. Ofta skulle hon ha många uppsättningar för att kunna imponera på friaren när han kom.

Männen tillverkade redskap och utrustning som behövdes på gården. I allmänhet fanns det en eller två smedjor i byn där man smidde enklare beslag och dylikt. Att beslå en vagn med allt som därtill behövdes fick man åka till en smed på fastlandet. Det tog en arbetsdag och då fick man själv vara "smehalva". Lieblad fanns det två berömda smeder som kunde smida, den ene hette Rand och den andre Viand. Det förekom att några smidde sin lie själv.

T ex vår granne Back-Erjas pappa (gammolpappa) som hade lovat att hjälpa till med slåttern i Borrby där han hade släkt. Slåttern började alltid senast kl. 05.00 och han bestämde sig för att gå till Borrby på kvällen för att vara där i god tid. Genaste vägen var att gå till fots över Borrby-rännan, ett smalt dike som dränerade sumpmarkerna mellan Rälby och Hullö. Han bar lien på axeln med bladet uppåt, hoppade över diket och tänkte inte på en al som växte där med en kraftig gren på lagom höjd så att liebladet fastnade och gick av på mitten.

illustration: Charlie

Han vände om, hemkommen väckte han gammelmor som skulle pumpa bälgen. Bälgen var emellertid trasig och tillverkad av fårskinn. Då fick farmor släppa till en bit av sin fårskinnspäls för att laga bälgen. Sen gick allt som smort och han hann ledigt tillbaka till slåttern i Borrby på överenskommen tid. Det kallar jag att ta ansvar för ett givet löfte.

Däremot hände det ibland att städslad arbetskraft som kom i tid som överenskommet var och viskade försiktigt att maran hade ridit honom hela natten och han kunde inte arbeta den dagen. Detta hade man full förståelse för.

fortsättning på sid 12

Talmannen besökte Estland

Talman Andreas Norlén besökte Estland den 13 och 14 februari tillsammans med fem svenska riksdagsledamöter. Programmet under de två dagarna innehöll möten med företrädare för Estlands parlament och regering samt besök i de gamla svenskbygderna.

Talman Andreas Norlén träffade under besöket sin estniska talmanskollega Henn Polluaas

foto: Erik Peimar

Utöver ett möte med sin estniska kollega Henn Pölluaas deltog talmannen i en paneldiskussion i Estlands parlament på temat digital demokrati – risker och möjligheter. I Estland, till skillnad från i Sverige, är elektroniska parlamentsval sedan länge en verklighet.

Talmannen och hans delegation träffade också Estlands utrikesminister Urmas Reinsalu och företrädare för Estonian Foreign Policy Institut samt besökte e-Estonia Briefing Centre.

Den 14 februari tillbringades huvuddelen av dagen i de gamla svenskbygderna kring Nuckö och Hapsal i västra delen av landet. Där träffade delegationen bland annat gymnasieelever, kyrkoföreträdare samt besökte ett museum som skildrar den svenskspråkiga minoriteten i Estland.

Den svenska delegationen bestod, utöver av talman Andreas Norlén, också av riksdagsledamöterna Gunilla Carlsson, S, Hans Wallmark, M, Caroline Nordengrip, SD, Magnus Jacobsson, KD, och Maria Gardfjell, MP.

VKÜ Vinterträff *av Torbjörn Helgesson*

Här kommer en liten redovisning om VKÜ vinterträff, det har varit så de sista tre åren att vi träffats i början på året för att prata om kommande säsong, personalfrågor, om utställningar och annat som kan vara intressant för verksamheten.

Vid årets möte deltog Maju Tamm, Algor Streng, Annelie Helgesson och jag själv.

Mötets inriktning denna gång var uppdelat i två delar, museet och projektet för hantverkscentrum på Norjasgården.

Vad gäller museet var det frågor som värdinnor/vårdar på museet vilket är färdigt för kommande säsong

samt ideer gällande utställningar och en boulebana på Norjas, även arbeten på talkot diskuterades.

Vad gällde projektet på Norjas så diskuterades det hur vi skulle fortsätta för att driva projektet framåt och följande framkom.

En projektgrupp skall hjälpas åt med projektet.

Skisserna omsätts till riktiga plan/byggritningar.

En projektredovisning och plan skrivs som underlag för att söka bidrag och sponsorer.

Vi hoppas att vi har så mycket som möjligt färdigt till nästa projektmöte som blir under talkodagarna.

Brunnen på Norjas

Bilden (brunnen på Norjas) får illustrera ett projekt som börjar vid talkot, brunnen behöver ett nytt brunnsock som täcker hela brunnen och planen är att timmra ett nytt sådant. En ny elektrisk vattenpump skall också monteras.

I boken Estlandssvenskarnas flykt över

Östersjön utgiven 2014 redovisas de berättelser som samlades in strax efter ankomsten till Sverige. Många berättelser har skrivits senare – eller aldrig blivit berättade.

I arbetet med boken Bilder och berättelser från Ormsö av Sven Ahlström, utgiven år 2000 tog han kontakt med personer han kände sedan åren hemma på Ormsö. I hans bok finns fyra berättelser som vi nu publicerar i Ormsöbladet, de två första i det förra numret 2019:4. De är extra intressanta för att deras båtgrupper inte har lämnat in någon berättelse tidigare. De två andra berättelserna i detta Ormsöblad kompletterar två gruppers berättelser från Flyktboken då de är skrivna av andra i samma båt.

Om du som läser detta känner till berättelser från flykten/överflyttningen som inte tidigare har publicerats eller samlats in är vi intresserade att få ta del av dem. Det blir ju allt färre som kan berätta. På sista sidan finns kontaktuppgifter till redaktionen.

Ett år av mitt liv av *Elfride Hedenström, gift Targama*

Flykten från Rälbystranden 6 juni 1943

Den 4 juni 1943 fyllde jag femton år. Jag minns att jag stod och strök den dagen. Mamma, min storasyster Agneta, mellansystemen Katarina och lillasystemen Ulla, alla satt i närheten och pratade. De verkade handlingsförlamade och de pratade om vår bror Edvin som skulle försöka fly till Sverige tillsammans med vår svåger Isak Rosenblad och några andra pojkar, lördagen den 5 juni. Fly undan mobiliseringsorder och annat elände. Så jag stod och strök brorsans kläder. Dagen efter, den 6 juni, satt jag och gungade min lilla systerson, 9 månader, i vaggan då någon knackade på dörren. In kommer Isak och säger:

”Om du vill till Sverige, så klä på dig, men händre e taskana!” Alltså händerna i fickorna, vilket betydde utan bagage. Jag blev så överraskad - jag ville ju väldigt gärna till Sverige. Fast det var ju pojkarna som skulle åka. Jag ville gärna ha ett minne med mig hemifrån. Jag tog fram ett foto på mig där jag var 3 år. Någon timme senare iklädd bästa folkdräkten, med fotot instoppat under blusen, somarjackan, och med de strukna kläderna i en säck under armen (en väska vägde för mycket) var jag på väg mot stranden och båten. Jag vände mig ofta om, jag tror att jag gick mer baklänges än framlänges. Det var mitt farväl till mitt hem och byn för alltid, kändes det.

Jag kom fram till båten som låg på Dibysidan av Öustorvike och inte vid Diby brygga, ty där fanns tyska vaktposten. Jag tänkte ta av mig strumpor och skor och vada ut till båten när Lindes Lars tog tag i mig och bar ut mig till båten. Jag blev väldigt generad för jag hade aldrig blivit buren någon gång förut. Nåväl, vi blev fler ombord. Isak 27 år, hans syster 25 år och hans brorsdöttrar Elvine 16 år och Hilda 14 år samt Lindesbröderna Lars Algot 18 år och Olle 17 år. Sedan åkte vi över till Rälby brygga för att hämta Agneta 26 år med lille Bertil 9 månader, Katarina 20 år, Edvin 18 år, Ulla 9 år och jag själv nyss fyllda 15 år. Mamma som hade följt med till bryggan låg på magen och bara grät och ropade: ”Där åker nu mina sju barn!” Hon räknade då in både svärsonen Isak och barnbarnen.

Pappa hade gått till Hullo på morgonen och hade inte kommit hem, så vi fick inte ta avsked av honom.

Vid 4-tiden e.m. startade vi färden. Pojkarna hade räknat ut att tyskarna var på väg mot Norrby vid den tiden på dagen. Så kom vi då iväg. Båten som Isak ägde hade en inombordsmotor och fören var överdäckad och kapellet var överdraget. Edvin spikade fast bräder nedtill på kapellets utsida för att hålla det på plats. Det var mycket disigt och det kom kanske några regnstänk. När min bror hade spikat och balanserat färdigt och kom in i båten var han ganska blöt. Vi letade i säcken men hittade bara kalsonger så han fick självtorka.

Vi såg några båtar som körde västerut. En av dessa tillhörde Diby Olosa. De höll sig nära oss. Rätt som det var stannade deras båt. Det var en liten båt med två bröder, den enes hustru och deras två små söner. Vi åkte fram till dem för det verkade som om de inte lyckades få igång sin motor. Det letades fram en tross som blev bogserlina och vi tog deras båt på släp.

Jag satt och tittade på strimman av Ormsö tills jag inte såg ön längre. Jag tog farväl av hela Ormsö. Det började mörkna och jag som alltid hade varit livrädd på sjön tyckte nu att vågorna började bli för höga. Ibland var Olosbåten uppe på en vågkam. Då blundade jag. När jag sedan vågade titta igen så var den nere i en vågdal och vi däruppe. Ibland gick trossen rakt igenom vågen. Till sist blev det såsom en viss rytmik i det hela.

Så småningom började det äntligen ljusna och då var det ju söndagen den 6 juni, Svenska Flaggans Dag i Sverige. Det visste vi men vi visste väl också att vi inte skulle hinna fram. Det mojade och resan blev till sist ganska behaglig. Men rätt som det var stannade Isak motorn. Jag blev rädd och frågade varför och då pekande han framöver och då såg vi ett örlogsfartyg på väg söderut. Vi hoppades, hoppades att man inte skulle få syn på oss. Men vi förblev tydligen oupptäckta. Men nervöst var det. Puh!

illustration: Charlie

Någon började äta och jag tog också ett par tuggor av en smörgås. Jag satt ovanpå motorhuven och det LUKTADE hemskt illa från motorn, så jag fick upp alltihop och spottade. Sedan mådde jag bra igen. Men det fanns andra som inte mådde bra. Agneta och Ulla var ganska sjösjuka. Katarina fick sköta om Bertil, men han verkade må bra, som tur var.

Och vi bara åkte och åkte. Så småningom fick vi syn på en fyr på styrbords sida. Någon sade Svenska

Högarna och båten styrde då lite åt babord. Så fortsatte vi att åka och det började kvällas men inget land i sikte. Men rätt som det var såg jag ett stort svart moln framöver. ”Usch, vi får regn!” sade jag men då skrattade Isak och sa att det var Sverige jag såg. En liten holme med några träd som man kunde skymta i mörkret. Nu började alla pigga till och nu var vi nästan framme, tyckte vi. Båtarna körde nu mycket sakta och någon satt i fören och höll utkik efter grynnor och sådant. Vi skulle gå i land när vi kunde se någon byggnad, sa Isak. Klockan var ca 12.30 när vi såg konturerna av ett tak. Vi åkte mot taket och såg att det var ett båthus och där gick vi i land. ”Gick” i land var fel. Efter 33 timmar i sittande ställning bar inte benen. Vi kröp på alla fyra i land. Så jag kan säga med all rätt att jag kröp in i Sverige.

Det fanns en fin stuga på ön. I en stuga finns det ofta folk. Och det fanns det här också. De blev väl lite överraskade när 17 personer och två båtar hälsade på. Men de var väldigt gästfria. De åkte iväg och köpte mat. Efter 10-12 timmar i land den 7 juni 1943 bjöds vi på potatis och pepparrotsgädda. Gissa om det smakade gott! Den lilla ön heter Tiströnskär. På eftermiddagen blev vi hämtade av en av marinens båtar som förde oss till Sandhamn. Så fick vi mat där också. Efterrätten var så söt så det var nästan svårt att äta den. Sedan höll de Gudstjänst på stranden för oss. Plötsligt slår en dam ihop händerna och säger att hon hade satt deg i fredags kväll. ”Den har nog jäst över tråget” sade hon.

Senare på kvällen fick vi gå ombord på en ”skärgårdsbåt”. Den liknade en sådan i alla fall. Det delades ut apelsiner på båten och alla fick en. En hel apelsin! Jag hade fått smaka två klyftor tidigare hemma. När vi kom fram till Stockholm var allting upplyst och så vackert. Alla dessa lyktor och allt detta ljus, Gröna lunds belysning, alla dessa människor. Det var ju ändå mitt i natten då vi kom in till Skeppsbron. Viktor Aman var där och tog emot. Sedan blev det taxi till Sabbatsberg. Det var många som var ute och hälsade oss välkomna. Bland andra Elsa Gärdström från Rälby. Vi var alla glada att resan hade gått bra och att vi var i Sverige friska och krya.

illustration: Charlie

På Sabbatsberg blev vi inkvarterade i en ganska stor sal som ändå inte räckte till och många av oss fick dela säng. Men alla var nöjda med både mat och husrum. Alla frukostar bestod av gröt, 2 ansjovisar, 2 potatisar, 2 knäckebrödsskivor, 2 bitar hålkaka och smör samt kaffe. Det här var annat än surlimpan hemma. En del karlar tyckte att portionerna var för små men de vande sig med tiden.

Ja, så började ”jobbet” då med att gå i flock till fotografen, till socialstyrelsen, till centraldispensären, till polisen, till kristidsnämnden, till arbetsförmedlingen och till, jag vet inte allt. Jag sade att jag tog vilket jobb som helst. Efter fjorton dagar var främingspass och andra nödvändiga handlingar klara. En dag kom det en kvinna som var gravid och hälsade på. Hon behövde hjälp i hushållet. Man frågade vilken lön jag kunde tänkas få. Hon svarade att jag var så ung, så det skulle nog ordna sig. Jag tackade ”ja” och följde med henne. Vi skulle upp till Dalarna. Vi började vår resa med tåg till Gävle, där vi bytte till Falun. Mitt livs första tågresa. Under resan bjöd frun mig på smörgås.

illustration: Charlie

Den bestod av delikatessbröd med ost och tomat. Ost hade jag ätit hemma. Tomater hade jag försökt äta flera gånger, men det gick inte utan jag fick spotta för att inte kräkas. Nu satt jag i den trånga hytten med smörgåsen i handen. Frun böjde sig fram och frågade om jag inte var hungrig. Visst var jag hungrig men vågade inte äta, för tänk om jag började kräkas. Det dröjde länge innan jag började knapra på smörgåsen. Och tänk jag kunde äta upp den. Det kändes nästan som en seger.

En bit utanför Falun skulle jag bo. Här fick jag se att mina arbetsgivare odlade tomater. Jag smakade och fann att de gick att äta. Ja, man fick lära sig att nya rätter. Så började mitt liv som piga i Sverige. Jag behövde inte laga mat men annars gjorde jag allt som behövdes i ett hushåll. Fast en sak gillade jag inte och det var att jag skulle sköta om hönsen. Bara jag vände ryggen till så flög tuppen på mig. Vilka duster vi hade, tuppen och jag! Sedan var det dags för den väntade babyn. Före BB-vistelsen var frun ganska irriterande. Ingenting dög. Allting var det fel på. Telefonluren for iväg över golvet. Jag hade aldrig sett en människa med så lite tå-lamod förut. Det blev en lugn vecka när hon var på BB. Men hon kom ju hem igen.

Det som är tråkigt har man lätt att glömma. Jag vill därför tillägga att jag kände mig oändligt ensam. Ofta gick jag ut i skogen och grät och grät, för jag längtade så förskräckligt hem. Jag gick ut flera kvällar, men så småningom gick det över. Man vänjer sig vid det mesta. Men det fanns roliga saker också. Midsommarafton skulle vi fira uppe i en fåbod, grannbarnen och jag. Vi skulle cykla dit upp och kom fram så småningom. Där firade vi en riktigt gammaldags svensk midsommar med dragspelsmusik

och allt möjligt trevligt. Så småningom kom vi hem också. Det var bara att sätta sig på cykeln och åka, man behövde inte trampa, bara styra på de krokiga vägarna. När jag kom hem fanns det gäster hemma. De dansade och hade trevligt. Jag tyckte då att gamla människor skulle ju inte dansa. De var i 30-årsåldern. Fast nu tycker jag annorlunda. Det är ju roligt att ta en stilla vals vid 71 års ålder. Under första året i Sverige fick man bara lära sig nya saker nästan varje dag. Det var tider det.

Jag var i stort behov av pengar och när jag hade varit där en månad och inte fått någon lön sade jag, att jag ville sluta. Att jag vågade! Jo, vi var in till Falun och då fick jag skor och ankelsockor, vilket jag verkligen behövde. Jag hade lagat sandalerna med häftstift och strumporna hade jag lagat med stora lappar. Jag hade bara en klänning, två par underbyxor, ett linne, ett par strumpor och sandaler. Klänningen hade jag fått av Katarina. Hon klädde på sig fem stycken. Det var sommarklänningar, förstås. Jack å särk kunde jag ju inte använda. Vem jag fick de andra kläderna ifrån, kommer jag inte ihåg idag. Till sist fick jag två gamla klänningar av frun. Ja, nog ville jag ha lön som alla andra. Fruns svärmor bodde i andra ändan av huset. En dag kom hon in med två meter blommigt, vackert tyg. Hon och hennes väninna hade lagt ihop kläd-kuponger och köpt tyget. Vad glad jag blev. Jag hade lärt känna en flicka i granngården. Jag sade att jag ville sy en kjol av tyget. Jag hade aldrig sytt på maskin men trodde att jag nog kunde få ihop något på maskin. En dag när flickans mamma var borta så tyckte hon att jag kunde komma över och sy min kjol. Och det gick bra. Nu var det bara en blus som fattades.

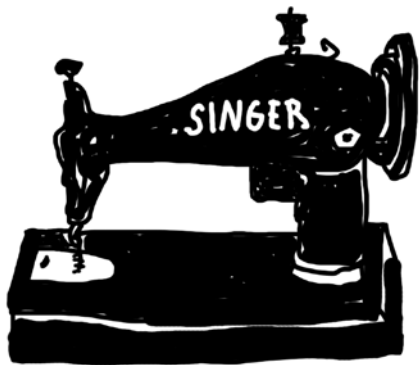

illustration: Charlie

Jag skrev till Katarina och frågade om hon visste någon som behövde en lillpiga. Svaret kom snart. Hennes arbetsgivare hade en bror som ägde en bondgård och de behövde en piga på gården. Det var bara tre kilometer från Katarina. Sen skickade hon trettio kronor i brevet till biljettpengar. Tjugoåtta kronor kostade biljetten till Stockholm. Vilken syster jag hade och ännu har.

Innan jag reste så kom herrn i huset med trettio kronor till biljetten, som han sade. Nu stod jag där stenrik med sextio kronor. Men då bad jag om ledigt en dag och så åkte jag in till Falun själv och köpte den efterlängtrade blusen samt en liten resväska. Vilken lycka!

Så skulle jag då resa till Stockholm ensam. Jag skulle ta 9-bussen till Falun och var väl lite nervös. Men då blev jag tvungen att tvätta barnkläderna först. Hon låg i fönstret och ropade att jag skulle skynda mig. Då kom han från ladugården och sade att jag skulle springa till bussen. Tvätten fick hon hänga själv. Och springa till bussen fick jag verkligen göra. Jag hann med tåget. Så kom jag till Stockholm då, nykiperad och fin och lite stolt att jag hade klarat Stockholmsresan alldeles själv.

Jag skulle ut till Västerhaninge dagen därpå, så jag gick till Sabbatsberg och frågade 'de nya flickorna' där om jag fick dela säng med någon och det fick jag. Men jag var förtvivlad att jag hade glömt Ormsösvenskan. Tyck nu inte att jag är högfärdig, sade jag, och när jag hört den hela kvällen, så satt den åter i min mun.

Ja, så blev det då min andra plats efter två månader i Sverige. Nu blev det att ta nya tag. Här var det en större gård och en större familj. Mannen och hustrun var i 50 - 55-årsåldern. En son var 25 år och hans fru 24 och de hade en nyfödd dotter. Andre sonen var 21 år och så fanns det en ladugårdskarl som var 31 år. Alla verkade trevliga och jag blev som en medlem i familjen. Här trivdes jag från första stund. Men inte kände jag mig som en piga. Jag kände mig som en dräng. Jag fick ta samma bördor som karlarna när vi var ute på åker och äng. Så gjorde ju kvinnorna på Ormsö också. Sedan hjälpte jag till i köket, trots att det fanns två fruar i huset. Jobbigt, ja, men roligt! På söndagarna var det bara disken och grisen Anders som skulle tas om hand. Annars fick jag ligga och lata mig på söndagarna. Då gick jag och köpte en veckotidning och fem stycken 5-öres kola. O, vad jag njöt då. Sedan fanns det ett helt gäng estlandssvenskar som träffades. Många hade jobb i och omkring Västerhaninge. Vi träffades vid dansbanan, inte för att dansa utan bara för att träffa andra ungdomar. Vi gick ner till Årsta Havsbad för att bada. En gång badade jag tillsammans med dåvarande socialministern Gustav Möller och hans hustru Else Kleen. Vi pratade till och med med varann.

Min mamma kom till Stockholm med "Juhan" i december 1943. Pappa kom tillsammans med sina systrar och svågrar i februari 1944 i en liten flyktbåt. Vilken glädje när man åter fick träffa alla nära och kära! Vem kunde tro från början att alla skulle återförenas i Sverige.

Ja, nu har 365 dagar gått. Ett helt år. Ett första nyfiket år både på gott och ont. Mest gott känns det som. Tänk att det var för 57 år sedan.

Rågsved i februari 2000
Elfride Targama, född Hedenström, Rälby.
Backes Elfride
Grupp 22 i Flyktboken sid. 118

Motivationsdag på Ormsö

av Tatjana Sääs, översättning från engelska: Monica Ahlström
Tatjana är kultur- och ungdomsspecialist i Ormsö kommun

I år 2020 är det redan tredje gången som kommunen ordnar en så kallad motivationsdag. Den innebär att alla som har ordnat ett evenemang, projekt, läger eller hobbygrupp inom kultur, sport eller ungdomsarbete får ett erkännande för sina insatser.

Det är alla dessa aktiva människor som gör livet på Ormsö mer intressant och levande. De samlades i Folkets hus och alla berättade kort om sitt projekt från förra året och sina framtidsplaner.

Naturligtvis är människor upptagna och alla kan inte komma, men de som kom var glada, eftersom denna träff skapar ännu mer livlig och aktiv energi. Vi får veta vilka intressanta saker folk gör på och för Ormsö. Dessutom kommer det vanligtvis några fler bra idéer, hur och vad man kan göra tillsammans.

Andra hälften av denna träff ägnas vanligtvis åt självutveckling och lite team-arbete också. Vi ber någon bra föreläsare att utveckla oss. I år ville vi veta lite mer om hur man involverar samhället: vi hade bra föreläsare - Elmo Puidet.

Och till sist fick vi njuta - vi åt läcker tårta och fick våra diplom.

ANNONS

Markägare i Estland !

Vi hjälper dig i följande ärenden som till exempel överlåtelse, arvsärende, försäljning eller köp av fastigheter.

Ordnar högstbjudande på skogs- och åkermark.

Vänligen kontakta oss:

Katrin Schönberg

katrin@jussuecanum.ee

+372 55 24842

Dåligt vinterväder, men intresse för vedflis och drönare i skogsbruket

av Bengt Brunberg

Kort rapport från LM:s skogsverksamhet

Mikk Link rapporterar att det inte har varit normala vinterförhållanden i västra Estland under december och januari. På grund av blöta, mjuka marker har LM inte kunnat ha några avverkningsmaskiner, dvs skördare som faller, kvistar och kapar träd, i skogen under dessa två månader. Dessutom har marknaden för massaved varit ganska svag under hösten, men genom att avverkningen varit liten börjar efterfrågan på massaved öka nu igen.

Samtidigt är marknaden för vedflis mycket god för skogsägare. Vedflisen används som energiråvara i lokala värmeverk och för att producera vedpellets. Eftersom efterfrågan är hög på skogsenergi så hjälper LM skogsägarna att sälja sådan råvara om träden har för dålig kvalitet för andra industriändamål, främst al, asp och träd från andra blandade lövskogar.

För avverkning av energiråvara använder LM en lite billigare teknisk lösning, grävmaskiner med en klipp-utrustning (giljotin) på kranen. Maskinen lägger små trädhögar med ca 6 m längd vid fällningen, så att en skotare (traktor) kan lasta och köra ut dem till bilväg när marken är bärig nog, där de senare flisas.

Drönare i skogsbruket alltmer populärt

Som ni kan se av bilderna här så är de tagna från luften, inte med flygplan eller helikopter utan med små skogsdrönare som manövreras från marken. Denna teknik har utvecklats snabbt de senare åren, så drönare är nu på väg att bli ett arbetsverktyg i skogsbruket. Mikk Link meddelar att LM planerar att framöver köpa in sådan utrustning, vilket jag ser som intressant både för deras planering och kommunikation med oss skogsägare.

Först och främst kan man ju skaffa sig en fantastiskt bra överblick från luften, jämfört med att ta sig fram i täta och svårgångna skogsområden. Den överblicken kan man ha stor nytta av i planeringen av vad som ska röjas och avverkas, hur man ska köra mm. Drönare kan också underlätta mycket när man ska följa upp t ex var det finns vindfällna och skogsskador, som träd angripna av granbarkborre. Det finns förstås restriktioner för hur och var man får använda drönare och hänsyn ska tas till andra människor, djurliv, flygplan etc. Det kan ju för övrigt vara roligt att ha en bra bild ovanifrån av sin egen fastighet med hus och annan mark, så tekniken kan användas på många sätt.

Sannolikt kommer användningen av drönare i skogsbruket att öka väldigt mycket de kommande åren. Jag ser fram emot att detta arbetsverktyg kommer till nytta både för LM och oss skogsägare i Estland.

Mer information om VKS och LM finns på hemsidorna www.vastrakustensskogsagare.se och <http://www.eramets.ee/eng/> (under uppbyggnad). Ni når VKS via mejl på info@vastrakustensskogsagare.se.

foto: Keskkonnaamet

Bilder tagna med drönare kan ge bra översikt över skogsbruket.

foto: Keskkonnaamet

Grävmaskin med klipp avverkar småträd till energiråvara.

Flykten från Borrbystranden

14 juli 1943

av Anders Åkerman från Pearsa, Borrby

Flyktbåten byggdes i nya masinshuset i Borrby under vårmånaderna 1942. Arbetet leddes av en Norrbybo som lärt sig att bygga den här sortens båtar. Vi som byggde kom alla från Pearsa: det var min far Hans, min farbror Tomas och jag, alla med familjenamnet Åkerman. Båten var avsedd för fiske. Men det blev inte mycket fiskat den sommaren, vad jag kan minnas.

Vintern 1943 växte sig ryktena allt starkare att tyskarna tänkte mobilisera. Vi ville inte dö i det kriget och inte heller leva en gång till under sovjetiskt skräckvälde. Hellre bli i havet. Vi som var i vapenför ålder fick gömma oss under golv och i gropar, på främmande loft och i skogen för att inte bli upptäckta och bortförda. Vårt enda hopp var att få lämna hemmet och ön innan det var för sent. Och den dagen kom.

Första flyktförsöket misslyckades därför att motorn inte startade. Vi beslöt att gömma båten i skogen där den stått under vintern. Häst och vagn tordes vi inte använda, utan vi fem som ingick i laget drog själva båten över gärdet, ca en kilometer. Andra flyktförsöket gjorde vi kvällen därpå. Även då drog vi båten från skogen till stranden. Vi vågade inte vänta längre, det bedömdes som för riskabelt. Folk som själva ville fly hade sett oss. Hans Bäckman från Kärrslätt och Johan Nyman från Sviby som råkade befinna sig på stranden vid första flyktförsöket återkom nu för att hämta sina saker från kvällen innan, just när vi skulle kliva i båten. Vi kunde inget göra utan bägge fick följa med. Jag var då 22 år, min farbror Tomas 35 år, Lars blomman 32 år, Anders Vidgren 19 år och Johannes Lilja 19 år, samtliga från Borrby. Nyman var 42 år och Beckman 37 år. Båten var 15 fot lång och försedd med motor och åror. Seglet syddes av mjölsäckar med firmanamnet på. Öskar fanns ombord.

Vi rodde allt vad vi orkade för att hinna så långt som möjligt i mörkret innan vi startade motorn. Tyvärr fick vi inte liv i den denna gång heller. Kanske fanns det mer vatten än bensin i tanken, det var inte ovanligt denna tid när man bytte varor som på stenåldern. Vi slängde snart motorn i sjön. Barlast trodde vi inte behövdes. Vi hissade i stället segel och klockan 04.30 kunde vi se Tahkuma fyr på Dagös nordspets. Vi hade kommit ordentligt ur kurs. Orsaken var avsaknaden av kompass. Jag kände igen fyren från åtskilliga resor med fraktskutor till Stockholm och vi kunde nu rätta till felet. En annan liten segelbåt var måhända ute i samma ärende som vi efter kursen att döma.

Bengtskärs fyr utanför Hangö i Finland

Samma kväll den 15 juli nådde vi Bengtskärs fyr utanför Hangö. Vi blev hämtade in till ön av det finska kustförsvaret. Emottagandet var vänligt. Vi låg över på Bengtskärs både natten till den 16 och 17 juli. Sedan fick vi fortsätta

illustration: Charlie

resan ombord på ett ångfartyg till Åbo. Där bodde vi ett par dagar i en skolas stora aula i närheten av Domkyrkan. Där fanns redan 19 man från Ormsö. Sedan kom ytterligare 32 personer. Av dessa 52 var 6 ester. Vi blev kvar ända till måndagen den 19 och utspisades med militärkost. Tisdagen den 20 fick vi lämna Åbo klockan 17.30 ombord på lastfartyget Arcturus. Till Stockholm anlände vi den 21 juli. Flykten hade lyckats över förväntan. Men om det visste vi ingenting när vi startade resan. Krigsåret 1943 kunde ingen förutse någonting. Vi låg över två nätter på Högalids vårdhem i Stockholm. Någon avlusning förekom inte ännu.

Vi förhöordes av polismästare Svensson som var en vänlig människa. Främlingspasset med bild samt matkuponger ordnades snabbt. Redan efter tre dagar var jag i arbete på Frölunda gård i Kungsängen. Mitt första arbete gällde hemkörning av säd och tröskning. Min farbror Tomas blev genast från början komajor. När han dog såldes korna. Själv stannade jag på gården ca ett år.

Därefter har jag arbetat inom träbranschen ända till pensioneringen.

Ovanstående berättelse är egentligen slutet på en historia som hade börjat före det andra världskriget. Anders Aspelin och brodern Lars hade på hemväg med sin segelskuta blivit rammade ute på Östersjön av ett sovjetiskt fartyg. Två personer som fanns ombord omkom eller drunknade vid kollisionen. Detta blev ett rättsfall för Internationella Domstolen i Haag. Sovjetunionen ålades att betala skadestånd, vilket också skedde. För pengarna köpte bröderna en större motorbåt och ålryssjor som de hade en bit norr om Borrbystranden. Bröderna vittjade sina ålryssjor på morgonen och sedan kunde jag och Anders Hedenström* från Blestasa använda båten att lägga långrev. Vi fick massor av torsk som saltades och röktes, ja, vi hade ett helt rum fullt med torsk. När isen lade sig körde min far flera vändor med släde till Hapsal och sålde torsken där till Hapsalborna. Året var 1940.

* Anders Hedenström hade inte samma tur som jag 1941, utan han bortfördes av Sovjetmilitären och har inte avhörtts sen dess.

Grupp 46 i Flyktboken, sid. 147.

Om mobilisering vid slåttertiden 1941

av Anders Åkerman

Vid mobiliseringen sommaren 1941 körde min far mig, Anders Åkerman, och Lars Kornblom som var i min egen ålder och från granngården Stasnasa till Sviby, var det tänkt. Därifrån skulle de uttagna männen skeppas över till fastlandet. Byns länsman hade på sovjetisk order fått gå från gård till gård och lämna det dystra budskapet. När vi kom till Hullo blev vi stoppade av en släkting till min mor. Han hette Anders Aspelin från Rumpo som hade byggt sig ett hus i Hullo. Han kom ut och sa att vi skulle hoppa av vagnen och följa med honom till fots mot Rälby. Min far körde därefter till Sviby ensam i vagnen. Han förklarade för kommandanten som saken var, att han hade tappat bort sonen och dennes kamrat. De måste enligt hans mening ha stigit av vagnen någonstans på vägen; var och när detta hade skett hade han varken hört eller sett. Han beklagade händelsen. Det var var bråttom med mönstringen och pappa Hans fick tillstånd att åka hem.

Vi tre fortsatte nu till fots mot Rälby förbi Mira, men inte ända fram till Rälby. Vi gömde oss i ett buskage medan mörkret föll. Det regnade hela tiden och Lars och jag blev genomblöta. I skydd av mörkret återvände vi hem för att byta om. Innan det ljusnade gick vi tillbaks. Anders Aspelin hade ett litet gömsle i skogen och där stannade vi. Samma kväll kom A. A. och hämtade oss. Han hade nu gjort i ordning ett gömställe hemma hos sig på vinden i höet. Där stannade vi tills tyskarna hade besatt Ormsö i början av september 1941.

illustration: Charite

Många av byns bönder var ganska snarlika i sina göranden och låtanden, men det fanns också originella undantag i varje by. Vi hade en som var oerhört skicklig i att prestera något av ingenting. Han tillverkade under 1920- och 30talet en traktor i trä med järnbeslag och en fyr cylindrig råoljemotor där han hade tagit bort två cylindrar för den var för stor annars. Efter första provturen mejade han ner grannens gårdsgård och förbjöds av många att använda traktorn. Den fick stå stilla som drivkraft till tröskverket.

Under andra världskriget var det ont om bränsle och han byggde ett gengasaggregat av två stycken ryska flygbomber som inte briserat och satte två av pojkarna med upp och nervända cyklar att driva fläkten till aggregatet. Det fungerade ett år! Nästa originella historia han gjorde var en stor propeller som han gjöt själv för att ha till sin motorbåt. Gjutformen sprack emellertid och navpartiet blev för kort eftersom smältan tog slut. Han vågade inte använda denna propeller till motorn utan byggde av diverse material en lång vevaxel längs halva båten där tre till fyra av hans många pojkar satt och vevade. Från svänghjulet gick en rem till propelleraxeln och han kunde färdas helt ljudlöst på vattnet. Det var en originell syn som jag bara hann se en gång.

illustration: Charlie

För att inte bli för långrandig så går vi ett varv runt Ormsö, det var på den tiden 18 byar. Under 30-talet fram till min flykt 1943 fanns det inte elektricitet, däremot fanns det några telefoner och batteriradio i varje by. Var och en hade sin häst och vagn som han färdades med. Hade man inte lust att förflytta sig så så gick man till fots eller cyklade.

Till Hapsal (ungefär en mil sjövägen) gick det en passbåt från Sviby, men ofta tog man sin egen båt och rodde eller seglade om det passade. Det skulle inte kosta pengar vad än man gjorde. På senare tid var det vanligt med fotogendrivna små motorer i fiskebåtarna som var och varannan tillverkade själv.

Om vi då går till första byn – Diby då minns jag en historia som ugnsmakaren Rosenblad från Nibondsgården berättade en gång. Han var på väg till "Näse" (byns båthamn), halvvägs kommen så kommer en stor svärm småfåglar, sedan harar, rävar, hästar och kor i fullt språng. Han undrade så vad som hände. Framkommen till båthamnen såg han vad som hänt. Hans granne "Martesen" (Hans Wahlberg) hade beställt en ny motor från Sverige och den hade ingen ljuddämpare. Han höll på att provköra den med förödande resultat på idyllen.

Om man fortsätter vandringen så stöter man på en ensling som bor i utkanten av byn mot Norrby till. Han kallades "Kålgårdsbill" (bill betyder farbror) för att han sålde kålplantor på våarna. Men den sysslan kunde han inte livnära sig på så han ställde upp som lös arbetskraft där så behövdes. När så Norrby nedre fyr skulle byggas på 30-talets mitt var han med som hantlangare åt bönderna som skulle ha häst och vagn med sig. Vid matrasterna la någon märke till att denne "Kålgårdsbill" inte hade matsäck med sig. En dag när dom haft extra tungt arbete med att forsla stora stenblock till fundamentet sa "Kålgårdsbill" att pojkar: det här var ett hårt arbete som kräver att man äter ordentligt. Han sa att han skulle gå hem för att äta. Då följde två man med av ren nyfikenhet för dom ville se vad han åt. Hemkommen blåste han eld i spisen, satte på en stekpanna med en fläsksvål i, när det fräste till i pannan skar han en brödskiva, la fläsksvålen på och började äta. Han flyttade emellertid fläsksvålen med överläppen hela tiden tills brödet tog slut, då tippade han tillbaka fläsksvålen i pannan och gick tillbaka till arbetsplatsen.

Detta är bara en, kanske en aning friserad historia som berättar om sparsamhet, för tiderna har inte alltid varit goda.

En herre vid namn Kures var gift med en stilig och långväxt dam som han tog i öppen segelbåt tillsammans med andra Norrbybor till Hapsal. Det var hårt väder och hemkommen fick han förebråelser att han riskerade sin hustrus liv, svarade han spontant. "Mina Lina e så lång så hon bottnar överallt."

Vi lämnar Norrby med Hansas gården på vänster hand där 12 barn såg dagens ljus och det som blev Oskar Fribergs hem efter hemkomsten från striderna i Stalingrad. Men detta är historia. Vi håller oss till historier i detta sammanhang.

Söderby är nästa by vi kommer till. Här kunde man träffa Maria Murman som gått till historien med sin cittra och sånger från "gamla tider" som visades på TV av Elisabeth Hedborg 1988.

illustration: Charlie

Men om en Herre vid namn "Sånd-Hans" så kan följande berättas: Han byggde en mindre roddbåt som blev lite rank. Efter provturen sa han: "För att inte du ska ta livet av mig så tar jag livet av dig", och högg sönder båten. Han var också hantverkare som folk anlätade men han hade sin begränsning. Han pekade med handen snett uppåt husväggen och sa: "Högre än så åtar jag mig inget".

Nästa lilla anhalt är på vägen till Hosby. Vid vägskälet finns en gård där ägaren hette Pikner. Den gamle Pikner födde upp grisar och sålde. En gång lastade han sin segelskuta med levande grisar och skulle segla till Finland. Ute på öppna havet hade en gris lyckats komma upp på däck och hoppade plötsligt över bord. Besättningen berättade genast för skepparen Pikner om händelsen men han svarade bara kolungt om händelsen: ”Han komor änt långt fer himmoln ligger som grita eve have”

illustration: Charlie

Framkommen till Hosby eller Obbholmen som vi sa till vardags så konstaterar man att det är en liten tapper skara som funnit sin boplats här. För min del ser jag bara ”Billas-Piana”, med röda kinder, tindrande ögon och långa flätor. Deras far var en av dom otaliga skutskepparna som fick sin utbildning i det fria Estland under sjökapten Thomas Lindström som examinator. Han ”seglade” ibland en pråm som levererade gytty till Bergfeldts gyttybedsanstalt i Hapsal.

illustration: Charlie

Nästa by är Sviby och där ska jag endast berätta om en yrkeskategori som bara fanns där. ”Förmännen”. Sviby var ju hamnen till och från fastlandet, och för att transportera turister så fanns det 4-5 st hästdroskor i byn.

Som vanligt så var behovet att tjäna slantar stort och här gällde det att hänga med så mycket som möjligt under den korta säsongen. Näja, en av dessa ”Förmän” var så påhittig att han upplät kuskbocken åt betalande och kunde därigenom tjäna lite extra. Han sprang själv bredvid, vilket väckte en viss munterhet hos övriga. Denna by brann ner till mer än hälften 1932 och fick bidrag från Sverige för återuppbyggnaden. Kronprinsen Gustav Adolf var där med hjälpsändning.

Med ”Förmännens” hjälp åker vi så vidare mot mot Rumpo. En underbart vacker liten by på en grusås från istiden, med en enastående örtsamling som saknar motstycke i Europa. En provtagning för några år sedan visade att bara en lokal i Amazonas hade fler arter än provet från Ormsö. Här bodde öns bygdeskald Anders Rönnblom som skrev små dikter om aktuella händelser på ormsödialekt. Han rökte nyfångad fisk och sålde till turisterna samtidigt som han läste små dikter ibland.

Ormsös huvudort Hullo kräver en särskild beskrivning för här fanns folk från alla byarna i olika ärenden som kommunalhus, affär, pensionat, skola, bageri mm. Man kom på morgonen och träffade folk och det tog sin rundliga tid att prata och lyssna på allt som hände både hemma och ute i vida världen.

Jag vill dock berätta en liten episod från 1939. Ormsös Folkets Hus eller som vi kallade det: Nykterhetshuset, hade just blivit färdigt till hösten 1939. Ryska trupper hade besatt Estland och särskilt kusttrakterna och därmed Ormsö. Ryska officerare skulle hålla ett invigningstal och det skulle tolkas till svenska och estniska. Min far var en av de få som behärskade ryska, ombads att översätta ryssarnas tal. Han ville inte gärna ta kommunistiska termer i sin mun så han accepterade endast om han fick översätta i korta sammandrag efteråt. Nå, det fick han. Han var föreståndare i Ormsö Kooperativa Handelsförening där man sålde vardagsvaror till ormsöborna. Under den vecka som återstod kom några ryska officersfruar in en dag och ville köpa balklänningar till invigningsfesten. Dom fick beskedet att sådan lyx fick man åka till Hapsal efter. Men företagsamma som dom var pekade dom på nattlinnen som låg på en hylla. Pappa sa att det var nattlinnen med spetsgarnering runt halsen och passade inte som balklänning. De ryska officersfruarna köpte dock varsin och gick hem.

Den bestämda invigningen skedde så. Men när tolken skulle tiga upp i talarstolen så såg han till sin förskräckelse att officersfruarna satt på första bänken med filtstövlar på fötterna, genomsydda vadderade rockar uppknäppta och där under charmeusa nattlinnen runt svällande barmar. Hans översättning blev fåordigare än vad han hade tänkt sig.

illustration: Charlie

Därmed är vi inne på den tidsperiod som så radikalt förändrade vår idyll till något som inte kan beskrivas enkelt. Någon har sagt att ett kommunistiskt styre förmår fördärva en kultur under några år mera än Röda Armén kunde förstöra på fem år.

Vår vandring går dock vidare mot Magnushof, centralorten på Ormsö under Baronernas olika epoker. Slottet revs så sent som på mitten av 30- talet, men övriga byggnader voro för det mesta ruiner. På den del av Ormsö förekom ingen vanlig bebyggelse utan merparten av markägare var folk från andra byar som var i behov av mark, därför blev bebyggelsen utspridd och helt olik andra byar.

läs mer om Lars Algots Lindströms berättelser från Ormsö i nästa nummer

Ålmysteriet löst

Den ål som påstås haft sitt säte i brunnen utanför Norjasgården har nu visat sig vara en innerslang till en cykel. Vid närmare kontroll kunde man konstatera att ventilgummit var av amerikanskt ursprung vilket fört med sig att man via mail ställt frågan till den amerikanska cyklisten gällande ägandet. Då man ännu inte fått svar så ligger frågan i öppen dager. Innerslangen hade två tydliga hål vilka tros ha orsakat en kraftig punktering. Hålen kunde påminna om ögon vilket förklarar dem som tolkat slangen som en ål.

Men hur innerslangen kunnat hamna i brunnen har inte gått att få svar på. En som var med vid avslöjandet menade att innerslangen av egen kraft kan ha ålat sig ner i brunnen, men förslaget avslogs av övriga närvarande som dumt, nästan idiotiskt.

illustration: Charlie

Om den nya boulebanan

Förhandlingar pågår gällande boulebanans riktning. Ska den ha en väst-östlig eller nord-sydlig riktning? Eller någonstans där mitt emellan? Och hur långt ska avståndet vara till Norjasgården? Frågan har aktualiserats efter en olycka i Gnestatrakten då en tidigare kommunalordförande fick till ett märkligt kast varvid klotet lyckades riva ner takrännan på en närliggande byggnad. Två personer från Nyköping som tidigare aldrig varit i trakten men här uppträdde som åskådare fick rännan i huvudet och blev förda till sjukhus. Olyckan har lett till att man i kommunen har bestämt att hädanefter ska deltagare och åskådare alltid bära hjälm i de tävlingar där den tidigare kommunalordföranden deltar.

En konstnär

En konstnär som inte vill uppge sitt namn eller uppge sitt kön (trots att vi alla vet vem han är), men är ständig gäst på Ormsö under somrarna har berättat att hen alltid äter en ägg- och anjovismacka innan hen går till verket. Om anjovisen är slut så ska det vara ägg- och ostmacka och då med osten underst. Om osten ligger över ägget så blir det inte estetiskt och inte heller särskilt färgglatt, och man kan lätt tappa lusten till att måla, säger han. Då kan man skära några tunna skivor av röd paprika och garnera med, som om paprikan vore anjovis fast den inte är det. Hen låter meddela att grön paprika är ju ganska vanlig till ostsmörgås om man går på caféer och så, men passar inte om den ska föreställa anjovis. Om man har någorlunda utvecklad fantasi så kan röd paprika faktiskt smaka anjovis. Ibland fantiserar jag att jag åker tåg fast jag egentligen åker bil, det är också roligt, säger han, men inte lika roligt som med anjovis.

Om Vasaloppet

Flera Ormsöbor har setts åka Vasaloppet. Någon till och med iklädd folkdräkten som i vissa drag kan påminna om liknande dräkter i Dalarna. Åskådare har meddelat att det har kunnat ses en särskild spänst och glädje i spåret av just Ormsöbor. Nu har det dock visat sig att en av dessa som påstått sig vara veteran (alltså deltagit i många Vasalopp) har smugit av spåret vid Evertsberg och tagit sig till Evertsbergs Café och Camping och där setts sitta och glufsa i sig väfflor. Ända upp till en sex-sju stycken med rikligt med sylt och vispgräddade uppger en ur personalen som inte vill gå ut med namn då man kan bli hotad. Personen i fråga har sen tagit bilen till målområdet vid Mora och setts spankulera omkring med skidorna under armen och pratat med andra deltagare om vallnings- och stakningsproblematiken.

Drompip, tagelharpa och videflöjt

av Monica Ahlström

IRES Institutet för Rysslands- och Eurasienstudier vid Uppsala universitet hade den 26 februari ett seminarium om estlandssvensk musik. Föreläsare och musiker var Jan Winter, journalist, författare.

Han har en folkmusikgrupp som heter Liraman experience. Ytterligare en musiker deltog, Bert Eriksson, universitetsadjunkt vid kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.

Publiken bestod till största delen av personer med estlandssvenskt ursprung så det som berättades om vår historia var känd. Jan talade om folkmusik i ett bredare perspektiv; många instrument liknar varandra oavsett om de kommer från de brittiska öarna, Skandinavien, Karelen och Estland. För övrigt hade Bert snickrat ihop en talharpa inför detta seminarium.

En tacksamhetens tanke kan skickas till de som nedtecknade de estlandssvenska melodierna ”i sista stund” såsom Otto Andersson och Per Söderbäck som reste runt i svenskbygden i början av 1900-talet. På senare tid tog musiker som Styrbjörn Bergelt sig an att tolka dessa.

Vi fick höra flera melodier på säckpipa, talharpa, videflöjt och mungiga. Ett instrument jag inte kände till tidigare var hummel, ett liggande stråkinstrument.

Efter seminariet pratade jag lite med Per Runberg, riksspelman och etnolog. Han syns till höger på bilden, Bert Eriksson till vänster.

foto: Monica Ahlström

har avlidit den 25 september, efter en tids sjukdom, kort efter han fyllt 93 år, Sven härstammar från gården Tomasa i Hullo. Han var välkänd och omtyckt av de som kom från Ormsö.

För den yngre generationen dock tämligen okänd, delvis beroende på att han höll en låg profil. Det kan därför vara angeläget att påminna om hans verksamhet och insatser framför allt för Ormsöborna.

Sven tillhörde ungdomarna som fick studera på Svenska Gymnasiet i Hapsal strax före krigsutbrottet och som kom att få studierna avbrutna på grund av kriget. Studierna medförde att de fick en god insikt i estniska språket vilket de hade god nytta av senare när Estland blev fritt. Tillsammans med Elvine Smedberg höll Sven reda på alla förändringar och turer kring återlämnandet av vår mark och såg till att informationen via Hembygdsgården kom ut till medlemmarna. Detta underlättade för de flesta att få tillbaka sin egendom.

Hans hjälpsamhet var ytterligare till hjälp när Ormsö kommun fick för sig att inte lämna tillbaka en del egendomar och saken hamnade i domstol. Sven samordnade kraven för ett 50-tal familjer och efter två omgångar gav domstolen de gamla Ormsöborna rätt att få tillbaka marken. Det är många som bör känna stor tacksamhet över Svens insats.

Sven tillhörde gruppen som initierade bildandet av Ormsö Hembygdsgården OHF och var även verksam i styrelsen i flera år. 2009 utsågs han till hedersledamot i OHF. Efter flykten till Sverige utbildade sig Sven till ingenjör på Stockholms Tekniska Institut och blev med tiden specialist på glas. Särskilt på laboratorieglass. Han fann lösningar på problem som industrin sökte efter och blev en lyckosam entreprenör. Senare sålde han företaget till ett bolag inom läkemedelsindustrin. Han fortsatte dock, i mindre skala, med en liknande verksamhet i Tallinn.

Sven var generös och älskade Ormsö och dess kultur. År 2000 köpte OHF Pearsgården som vi planerade att iordningställa till Hembygdsgård. Det skulle bli ett omfattande arbete då många av byggnaderna var i ett dåligt skick. Vi började reparera i liten skala då vi hade små ekonomiska resurser men för nybyggnad av Stallet behövdes det betydligt mer. På ett tidigt stadium av planeringen förklarade Sven att han skulle bidra med betydande belopp. Det gjorde att vi fick tillförsikt och kunde påbörja första etappen. Det var viktigt att vi hade säkrat en start som skulle leda till att hela Stallet blev färdigt genom bidrag även från andra givare.

Sven har bidragit på många sätt till verksamheten på Hembygdsgården och det mest synbara är Stallet som är hjärtat i verksamheten på Hembygdsgården.

Till invigningen av Stallet satte föreningen upp namnskyltar med namnen på de största givarna däribland Sven Söderblom.

Tyvärr gjorde sjukdom att han inte fick se Stallet färdigt endast på foto.

Vi är många som har anledning att tacka Sven för hans engagemang på Ormsö. Vila i frid.

Lennart Eriksson och Ingvar Wahlberg /fd ordförande och fd sekreterare i OHF och VKÜ under många år/

Har du flyttat?

Redaktionen får Ormsöbladet i retur för att mottagaren har flyttat från sin gamla adress. Ibland lyckas vi hitta den nya adressen men ibland går det inte. Vi ber er att kontakta Ormsö hembygdsgården när ni flyttar, kontaktuppgifter finns på sista sidan.

Vid dödsfall

Om person som har dubbelt medborgarskap (alltså både svenskt och estniskt) och har avlidit så ska man anmäla det tillsammans med dödsattesten till estniska ambassaden.

Ormsö Kyrka: Klockringning

Om du vill ha klockringning vid begravning kontaktar du:

Ene Rand (talar estniska och lite svenska), mobil: 00372-53 42 1992 eller

Kerstin Hammarin 08-590 320 45

För visning kontakta:

Kristina Rajando (talar estniska och engelska) mobil: 00372-56 61 63 95

Ants Rajando (talar estniska och engelska) mobil: 00372-518 79 57

MINNESADRESSER

Om du vill skänka ett minne efter någon går det bra genom att betala in till OHF. Styrelsen ser då till att skicka en så kallad minnesadress (jämför med postogram).

Det finns minnesadresser med olika fotografier från Ormsö. Texten är, om inget annat önskas: "Till minne av NN har en gåva lämnats till Ormsö hembygdsgården från NN". Önskar ni ytterligare text vänligen meddela OHF detta.

Välj valfri summa, och sätt in på OHF:s plusgirokonto 635 13 76-6.

Ange till vems minne gåvan avser och givarens namn.

Uppge adress till mottagaren av minnesadressen, t ex anhörig eller begravningsbyrå.

Ange vilket datum och plats som är aktuellt.

Uppgifterna kan även meddelas per e-post eller telefon svarare, se sista sidan.

KALENDARIUM 2020

Kontrollera alltid i Ormsöbladet, Kustbon och på SOV:s hemsida om det finns något av intresse, utöver vad som redovisas i detta kalendarium, gällande möten och sammankomster.

Till den 26 april 2020

Konstmuseet i Nikolaikyrkan (Niguliste, granne med S:t Mikael) visar en utställning om Jesu moder i religionen och konsten. Träskulpturer i original från Ormsö (Maria i barnsäng) och Runö visas

Till den 30 juni 2020

Sjöfartsmuseet i Flyghamnen i Tallinn (Meremuuseum, Lennusadam) visar en utställning om den stora flykten 1944. <http://meremuuseum.ee/lennusadam/sv/1944-den-stora-flykten/>

- Lördag 7 - 8 mars
Ormsö kultur dagar – ”Män”
- Söndagen 29 mars
Årsmöte med SOV från kl. 11.00, Estniska husets restaurang. 13.00-14.30 Leif Carlsson författare till boken om missionären L.J. Österblom och missionen på Ormsö.
- Söndagen 26 april
kl. 11-14 Årsmöte med Västra kustens skogsägare, Wallingatan 34, våning 5
- Söndagen 26 april
kl. 14-16. OHF årsmöte Plats: Restaurangen Estniska huset vån.1. Wallingatan 34
- Torsdag 14 -16 maj
Talko på hembygdsgården 9-15. Anmälan görs till Torbjörn Helgesson, se annan plats i tidningen
- Lördag 16 maj
Museinatten: växtfärgning, talharpakonsert med barn och Marju och Yngve
- Onsdagen 10 juni
Kl. 19.00 Aibokören med musiker har öppet genrep med programmet för sommarens konsert på Ormsö. Plats: Estniska huset, restaurangen, Wallingatan 34. Anmäl gärna till Monica.ahlstrom@bredband.net eller 070-530 84 54 så kan vi se till att köket är förberedda, senast den 1 juni.
- Tisdag 23 juni
Jaanipäev – midsommarafton i Estland
- Lördag 27 juni
Estlandssvenskarnas fjärde sång- och dansfest i Hapsal
- Lördag 18 juli
Öppna gårdar och hemmakaféer på Ormsö
- Onsdag 29 juli
30 år sedan Sankt Olofskyrkan återinvigdes är höjdpunkten på Ormsö. 20 år sedan hembygd-föreningen köpte Pearsa i Sviby. Aibokören deltar i midnattsmässan samt på hembygdsgården efter kl 15.00
- Torsdag 30 juli
Aibokören har konsert på Aibolands museum vid lunchtid

Tallink Silja rabatter 2020 och ytterligare information

Avtalet mellan estlandssvenska hembygdsföreningar och Tallink Silja AB har förlängts.

Bokning

Bokningen av privatresor ska ske på tel 08-22 21 40. Vid förfrågan eller bokning av grupp & konferensresa ring tel 08-22 08 30. Det går även att boka online på www.tallinksilja.se eller mobilapp.

Kolla alltid och jämför priset med aktuellt erbjudande från Club One som kan vara billigare än avtalsrabatten.

Kom ihåg att uppge avtalsnumret 4799.

OBS!

Vid online bokning ska koden 4799 skrivas in i rutan FÖRETAGSKUND

Ormsöbladet är ett informationsblad för medlemmar i Ormsö Hembygdsförening som är en ideell förening vars mål skall vara allmännyttiga.

Medlemsavgift: 250 kr, ungdom tom. 25 år 50 kr. På inbetalningsavin finns även möjlighet att betala in medlemsavgiften till VKÜ, 50 kr. OHF plusgiro nr. 635 13 76 -6

Frågor angående medlemsregistret:

Om du gjort adressändring eller annat som rör medlemskapet.

tel: 076-640 34 34 (svarare)

E-post: ohf@estlandssvenskarna.org

Redaktionsgrupp:

Charlie Norrman. Redaktör.

070 313 85 21

charlie@hellmanmedia.com

Monica Ahlström 070 530 84 54

monica.ahlstrom@bredband.net

Postadress till redaktionen:

Ormsö Hembygdsförening

c/o Estlandssvenskarnas Kulturförening SOV

Wallingatan 34, 5 tr.

S-111 24 Stockholm

info@estlandssvenskarna.org

Manusstopp: 20 febr. 20 maj, 20 aug, 20 nov.

Ormsöbladet utkommer med fyra nummer/år, i mars, juni, september och december.

Varje artikelförfattare ansvarar själv för insänt material. Citera gärna källan till ev. uppgifter.

Lokalen, tel. och öppettider: Wallingatan 34, 5 tr.. 08 612 75 99. Onsdagar 10.00-14.00.

OHFs hemsida: <http://ormso.wordpress.com/>

Arkivgruppen träffas onsdagar på Wallingatan 34. 5 tr..

Tryckt hos:

Katarina Tryck – en del av

Åtta.45 Tryckeri AB

Ormsöbladet nr 1. -2020